

Om Churchlands eliminativa materialism

1. Inledning

Makarna Paul och Patricia Churchlands inflytande på modern filosofi är betydande, inte minst tack vare deras konsekvent naturalistiska synsätt, som resulterat i förkastandet av flera doktriner vilka traditionellt betraktats som oantastliga. Makarnas ståndpunkter har ofta varit kontroversiella, men deras argumentation är onekligen genomarbetad och ingen kan förneka vikten av den goda förankringen inom övriga vetenskaper. I centrum för parets framryckningar står en medvetandefilosofisk tes kallad eliminativ materialism (ofta förkortad eliminativism), som förnekar existensen av mentala tillstånd. Tankegångar i denna riktning presenterades redan på 1960-talet av filosofer som Paul Feyerabend och Richard Rorty, men det var först när idéerna vidareutvecklades av makarna Churchland i början av 1980-talet, bl a i den uppmärksammade artikeln "Eliminative Materialism and the Propositional Attitudes", som diskussionen om eliminativism ordentligt tog fart.

Under nämnda diskussion har två argument mot makarna Churchland varit särskilt framträdande. Det ena anklagar paret för att vara inkonsistenta, det andra bestrider deras syn på mentala tillstånd som teoretiska eller postulerade entiteter, något som är en förutsättning för deras medvetandefilosofiska projekt. Det här arbetet är ett försök att klargöra huruvida dessa argument, såsom de vanligen framställts, utgör något hot mot eliminativismen. Innan jag tar mig an dessa båda invändningar kommer jag dock att ge en kort presentation av den eliminativistiska tesen och hur Paul Churchland argumenterar för denna. Jag hoppas på så sätt också kunna ge en viss förståelse för hur makarnas hävdande av eliminativismen hänger samman med andra delar av deras filosofi.

2. Churchlands eliminativa materialism

I inledningen till "Eliminative Materialism and the Propositional Attitudes" karakteriserar Paul Churchland den eliminativistiska ståndpunkten på följande sätt:

Eliminativ materialism är tesen att vårt common sense-begrepp om psykologiska fenomen utgör en radikalt falsk teori, en teori så i grunden felaktig att såväl dess principer som dess ontologi slutligen kommer att ersättas av, snarare än att friktionsfritt reduceras till, en förbättrad neurovetenskap (s 214).

Eliminativismen utgör sålunda en mycket radikal lösning av "kroppsjäl-problemet": Genom att hävda att de utsagor som tillskriver oss mentala tillstånd i själva verket ger en falsk bild av vår kognitiva verksamhet, uppstår över huvud taget inte frågan om det mentalas förhållande till det materiella. När vetenskapen gett oss en fullständig neurofysiologisk beskrivning av hur vår hjärna fungerar i samspel med omvärlden och resten av kroppen har vi fått all kunskap vi kan önska oss om våra psykologiska förhållanden.

Innan vi fördjupar oss i de olika argumenten för eliminativismen kan det vara på sin plats att säga några ord om termen folkpsykologi, som är ett nyckelbegrepp i Churchlands argumentation. Denna term har ofta använts för att klumpa ihop en större eller mindre del av våra vardagliga föreställningar om psykologiska fenomen, men dess omfång har varierat avsevärt mellan olika filosofer. Av Churchland får vi inte veta mer än att folkpsykologin omfattar satser som refererar till önskningar, föreställningar, rädslor, avsikter, varseblivningar och andra mentala entiteter vilka har det gemensamt att de tillskrivs ett bestämt handlande subjekt. Detta är tämligen vagt och lämnar fältet fritt för tolkningar. Det kan i sammanhanget nämnas att Churchland har ytterligare ett syfte med sin användning av begreppet; med prefixet "folk" vill han leda tanken till andra "folkteorier" som under historiens lopp fått gå en fullständig elimination till mötes.

Grundtanken i eliminativismen är alltså att folkpsykologin utgör en empirisk teori om vår kognitiva verksamhet, en teori som huvudsakligen syftar till att förklara och förutsäga beteende. Churchland argumenterar för detta genom att peka på att vi oavslutligen använder folkpsykologiska begrepp för att förklara och förutsäga andra människors beteende och att våra förutsägelser därvidlag ofta har en god

träffsäkerhet. Detta är emellertid inte tillräckligt för att vi i strikt mening skall kunna tala om folkpsykologin som en teori. Vad som krävs är också att vi utifrån de folkpsykologiska begreppen skall kunna rekonstruera ett nätverk av lagar som förbinder de olika mentala tillstånden med varandra och med de beteenden som skall förklaras. Betyggande nog är detta också i högsta grad genomförbart och Churchland ger ett flertal exempel på sådana folkpsykologiska "lagar".

Efter att ha slagit fast detta går emellertid Churchland ett steg längre i det att han hävdar att meningen hos mentalistiska termer är fullständigt bestämd av den mängd lagar inom vilken termerna förekommer:

Detta synsätt innebär att våra välbekanta mentalistiska termers semantik skall förstås på samma sätt som semantiken hos teoretiska termer i allmänhet: meningen hos en teoretisk term bestäms eller konstitueras av det nätverk av lagar inom vilket den figurerar (s 216).

Detta steg är en tillämpning av makarnas sk nätverksteori för meningen hos empiriska termer, en teori med anor från Quine och Duhem. Denna meningsteori är utomordentligt viktig för Churchland, eftersom det endast är med dess hjälp som det är möjligt för honom att betrakta våra mentala tillstånd, inte som några fenomen som behöver förklaras, utan som teoretiska entiteter vilka aldrig kan berättigas på annat sätt än genom värdet av den teori som de ingår i. Det är därför anmärkningsvärt hur liten möda Churchland lägger ner på att argumentera för sin teori. I "Eliminative Materialism and the Propositional Attitudes" bryr han sig inte ens om att nämna den vid namn och i "Matter and Consciousness" är största delen av argumentationen för den indirekt. I det senare verket kan dock två argument för nätverksteorin skönjas. Det ena understryker rimligheten av teorin tillämpad på teoretiska termer som "elektriskt kraftfält" och "magnetism". Genom att sedan, i likhet med flertalet nutida vetenskapsteoretiker, förkasta distinktionen mellan observation och teori och följaktligen hävda att alla empiriska termer är teoretiska, kan Churchland sluta sig till att nätverksteorin har sin tillämpning även på mentalistiska termer. (Lägg märke till att argumentet således verkar förutsätta att det inte finns någon avgörande epistemologisk skillnad mellan folkpsykologiska utsagor och empiriska utsagor i allmänhet. Detta är något som vi kommer att få tillfälle att

återvända till längre fram.) Det andra argumentet gör gällande att även om nätverksteorin tillämpad på mentalistiska termer kan te sig nog så orimlig, så får de konkurrerande meningsteorierna än mer absurda konsekvenser. Olika försök att se termerna som definierade genom inre utpekande tenderar att mynna ut i semantisk solipsism och är dessutom utsatta för Wittgensteins privatspråksargument. Logisk behaviorism å sin sida verkar leda till cirkeldefinitioner och oändliga definiens.

De s k propositionella attityderna (föreställningar, önskningar, avsikter etc) har ofta betraktats som särskilt motståndskraftiga för eliminativistiska strävanden, eftersom dessa uppvisar en intentionalitet som verkar sakna motstycke i den materiella världen. Churchland gör här en stilfull parering i det att han i stället betraktar intentionaliteten som en strukturell egenskap hos dessa folkpsykologiska begrepp, vilken ironiskt nog är utmärkande för åtskilliga termer inom naturvetenskaplig teoribildning. Churchlands poäng kan exemplifieras med en jämförelse mellan den välkända kraftekvationen

$$(x)(f)(m)[((x \text{ har massan } m) \ \& \ (x \text{ utsätts för den resulterande kraften } f)) \supset (x \text{ accelererar med } f/m)]$$

och den folkpsykologiska "lagen"

$$(x)(p)[((x \text{ hoppas att } p) \ \& \ (x \text{ upptäcker att } p)) \supset (x \text{ är nöjd med att } p)]$$

Till att börja med kan vi slå fast att såväl de "numeriska attityderna" i kraftekvationen ("har massan ...", "utsätts för den resulterande kraften ..." etc) som de propositionella attityderna i den folkpsykologiska lagen ("hoppas att ..." , "upptäcker att ..." etc) är predikatformande uttryck; i det första fallet med tal som argument, i det andra med propositioner. Vidare är relationerna mellan attityderna i båda fallen bestämda av relationen mellan de tal respektive propositioner som "innehålls" av dessa. Slutligen är argumentplatserna i båda fallen öppna för kvantifikation. Den logiska strukturen hos folkpsykologiska lagar och lagar inom matematisk fysik verkar således i det närmaste identiska och Churchland betraktar därför de propositionella attitydernas intentionalitet som ytterligare ett argument för att åtminstone den kärna av folkpsykologin som består av dessa utgör en teori.

Med detta anser sig Churchland ha visat att folkpsykologin är en empirisk teori som är lika öppen för falsifiering som vilken annan teori som helst. När han väl kommit så långt är det ganska lätt för honom

att också ta hem resten av spelet. Churchlands argumentation för att folkpsykologin är falsk går huvudsakligen längs två linjer. Enligt den första och ojämförligt viktigaste undersöker han hur väl folkpsykologin uppfyller de gängse kriterierna för en god teori, dvs kriterierna förklaringskraft, fruktbarhet och koherens med övriga teorier. Här börjar han med att konstatera att även om teorin kan förklara många vardagliga beteenden, så finns det också en rad centrala psykologiska fenomen om vilka den inte utsäger någonting alls. Exempel på sådana är minne, inlärning, psykiska sjukdomar, sömn och skillnader i intelligens mellan olika individer. Detta är naturligtvis inte skäl nog för att hävda att folkpsykologin är falsk, men det visar onekligen att den inte är mer än en mycket ytlig teori om vår kognition. Vidare verkar utsikterna för att teorin skall utvecklas i framtiden allt annat än löftesrika, med tanke på att den inte avancerat nämnvärt under åtminstone de senaste två tusen åren. Det viktigaste av allt är dock hur väl teorin överensstämmer med våra andra mest lovande teorier om människans natur (Churchland tänker här på naturvetenskaperna, med vilkas hjälp vi redan nu kan ge en mycket kraftfull, om än något ofullständig, bild av människans uppbyggnad, utveckling och beteende) och det är på denna punkt som folkpsykologin klarar sig allra sämst. Detta torde knappast vara särskilt överraskande, eftersom det är just svårigheten att finna överensstämmelse mellan de entiteter som folkpsykologin tillskriver oss och de entiteter som naturvetenskaperna postulerar, som gett upphov till det ständigt lika gåtfulla kropp-själ-problemet. Sammantaget ger därför Churchlands undersökning ett mycket ofördelaktigt intryck av folkpsykologin och det verkar långsökt att tro att dess ontologi skall kunna rättfärdigas av en mer adekvat beskrivning av vår kognitiva verksamhet, kort sagt, en komplett neurofysiologi.

Vid sidan av denna utvärdering av folkpsykologin figurerar i Churchlands skrifter också ett antal argument som på ett eller annat sätt försöker misstänkliggöra tanken att teorin trots allt skulle kunna reduceras till neurofysiologi (dessa argument vänder sig alltså i första hand mot de olika identitetsteorierna). I "Matter and Consciousness" presenterar han t ex ett mycket egenartat a priori-argument som i korta drag går ut på att vi kan tänka oss oändligt många fler framgångsrika neurofysiologiska beskrivningar av hjärnan som inte avspeglar folkpsykologins struktur, än sådana beskrivningar som gör det. Detta, menar Churchland, gör eliminativismen mer sannolik än dess främsta

konkurrenter. I samma bok förekommer också ett argument som på induktiv väg försöker dra lärdom från vetenskapshistorien. Tanken är helt enkelt att majoriteten ”folkteorier” visat sig vara felaktiga i ljuset av mer vetenskapligt orienterade teorier. Inget av dessa argument förefaller särskilt övertygande och deras värde får nog till största del sägas vara retoriskt.

3. Är eliminativismen inkonsistent?

Ett argument som ständigt tycks återkomma i den filosofiska debatten gör gällande att eliminativismen på ett eller annat sätt skulle vara självmotsägande. I sin enklaste form utsäger argumentet att denna motsägelse består i att eliminativismens förespråkare förnekar att det finns trosföreställningar trots att de själva uppenbarligen har minst en sådan, nämligen trosföreställningen att eliminativismen är sann. Så formulerat är argumentet mycket enkelt att avvisa, eftersom det endast förutsätter vad som skall bevisas. Eliminativisten behöver inte alls hålla med om, och gör det naturligtvis inte heller, att hans hävdande av att eliminativismen är sann måste vara orsakat av en trosföreställning.

En något mer sofistikerad variant av argumentet är då att eliminativisterna, trots deras förnekande av mentala tillstånd, likväl fortsätter att använda termer som refererar till sådana. I Sverige har denna variant på senare år framförts av Kent Gustavsson, som i artikeln ”Finns medvetandet?” formulerar invändningen på följande sätt:

Vi kan börja med att konstatera att Churchland är inkonsistent. I praktiken gör han antaganden som är oförenliga med hans eliminativistiska position ... Han säger att människor omfattar en viss teori, att de föreställer sig vissa saker om världen, att de tror vissa saker, för att i nästa ögonblick förneka detsamma (s 50).

Låt oss se hur Churchland bemöter sådana invändningar. Först och främst kan vi konstatera att han faktiskt erkänner sig skyldig till självmotsägelser av detta slag, utan att göra några försök till undanflykter (se t ex Churchlands artikel om folkpsykologi i Blackwells guide till medvetandefilosofin). Hans försvar går i stället helt och hållet ut på att visa att dessa självmotsägelser inte pekar på några brister hos eliminativismen. Även om han idag inte kan formulera sig motsägelsefritt, säger han, så visar inte detta mer än att folkpsykologin är den hittills enda tillgängliga teorin om vår kognitiva verksamhet.

När en mer adekvat teori formulerats kommer det med hjälp av dess nya terminologi vara möjligt att uttrycka sig helt motsägelsefritt.

Är Churchlands försvar godtagbart? Om eliminativismen är sann och folkpsykologin följaktligen elimineras till förmån för en fullt utvecklad neurofysiologi kommer eliminativisten åtminstone i princip kunna uttrycka sig motsägelsefritt med hjälp av den senare teorins vokabulär (huruvida det blir möjligt att göra detta också i praktiken beror på om det kommer gå att beskriva den nya teorin på ett så överskådligt sätt att det blir meningsfullt att använda dess terminologi vid vardaglig kommunikation). Så långt måste vi nog ge Churchland rätt. Detta är emellertid ingen ursäkt för hans nuvarande inkonsistens. Kom ihåg att han inte ser folkpsykologin som något annat än en teori som på ett radikalt felaktigt sätt förklarar och förutsäger beteende. Med detta i åtanke verkar det närmast obegripligt varför Churchland inte nöjer sig med att använda begrepp som kan analyseras i termer av renodlat beteende. Att därutöver hänge sig åt folkpsykologiska förklaringar som han är övertygad om är falska förefaller helt poänglöst. Möjligen kan han här försvara sig med att folkpsykologin trots allt erbjuder en viss möjlighet till korrekta förutsägelser och att det därför i brist på en bättre teori kan vara värt att använda den som instrument för att förutsäga andras beteende. Churchland använder emellertid folkpsykologiska utsagor betydligt mer frikostigt än så och det verkar därför berättigat att tillskriva honom, om inte inkonsistens, så i alla fall en ordentlig portion irrationalitet. Gustavssons argument tycks sålunda trots allt ha en viss poäng. Det är dock mycket viktigt att notera att den irrationalitet som vi här talat om inte kan tillskrivas eliminativismen som tes betraktad, utan endast dess anhängare. Så länge själva argumenten för tesen kan formuleras utan att använda mentalistiska termer står eliminativismen själv alltså ohotad.

Gustavsson själv lämnar konstigt nog Churchland obesvarad på denna punkt. Hans fortsatta kritik antar i stället formen av ett *reductio ad absurdum*, vilket utgår från tanken att en framtida neurofysiologi kommer att kunna erbjuda termen "gronkifiera" som ersättning för den inadekvata termen "tro":

Churchlands kontrung kan förefalla plausibel, men det beror i så fall på att man sväljer en förtäckt motsägelse. ... Antingen betyder "gronkifiera" "tro", "försanthållande" eller något liknande och då

finns det en latent motsägelse i eliminativistens stolta deklARATION att han gronkifierar trosföreställningar. Eller så har gronkifiering ingenting alls att göra med försanthållande, vilket är absurt (s 50–51).

Gustavsson har naturligtvis rätt i att det fortfarande skulle innebära en motsägelse att använda termen "gronkifiera" om denna likväl hade samma betydelse som någon av de ursprungliga folkpsykologiska termerna. Detta skulle Churchland inte heller drömma om att säga. Vari består då det absurda i att hävda att det inte finns någon betydelselikhet mellan termen "gronkifiera" och termen "tro"? Som vi nyss konstaterat ser eliminativisten utsagor av formen "personen x tror att p " endast som en förklaring till att x ger ett jakande svar när han blir tillfrågad om det är fallet att p , att x skriver avhandlingar för att försvara p etc. Han synes därför inte ha någon som helst anledning att hävda att den korrekta förklaringen till dessa beteenden, nämligen " x gronkifierar p ", skulle behöva uttrycka samma sak som " x tror att p ". Förhållandet är givetvis precis det motsatta; för att eliminativisten skall kunna driva igenom sin tes är det tvärtom avgörande att de båda förklaringarna inte har samma betydelse. Det är därför svårt att se Gustavssons uttalanden om absurditet som något annat än ett trivialt påpekande om att eliminativismen strider mot vår intuition. Detta är emellertid något som även Churchland skulle skriva under på (han ser detta som en konsekvens av att folkpsykologin spelar en mycket central roll i vårt dagliga liv) och i avsaknad av någon ytterligare argumentation faller Gustavssons *reductio* platt till marken.

Värre för Churchland blir det då om det visar sig att själva argumenten för eliminativismen förutsätter existensen av mentala tillstånd. Denna tredje variant på självmotsägelse temat har förfäktats av bl a Geoffrey Hunter, som i "The Churchlands' Eliminative Materialism: or The Result of Impatience" skriver:

Churchland förutsätter att det finns skillnader i intelligens, och att människor kommer ihåg saker. I båda fallen använder han common sense-begrepp, intelligens och minne, och skulle inte kunna hävda sin sak utan att göra det. ... Churchland kan inte visa att han har rätt utan att använda (till skillnad från att omnämna) just de termer som han säger att vi måste förkasta (s 17).

Som vi tidigare har sett behandlar Churchland mycket riktigt intelligens, minne, inlärning etc som fenomen vilka folkpsykologin inte förmår att förklara. Om han samtidigt räknar dessa som en del av folkpsykologin gör han sig otvivelaktigt skyldig till en motsägelse och den argumentation som innehåller hänvisningar till dem måste ovillkorligen avvisas. Frågan är dock om dessa fenomen verkligen måste omfattas av folkpsykologin. Som nämndes inledningsvis är Churchlands avgränsning av begreppet folkpsykologi tämligen vag och det är tveksamt om han någonstans gör gällande att så skulle vara fallet. Oavsett hur Churchland själv betraktar fenomenen kan jag dock inte se något hinder för honom att se dem som rent beteendemässiga/dispositionella. Intelligens skulle t ex kunna definieras i termer av förmåga att lösa olika former av problem, minne skulle kunna definieras i termer av förmåga att lagra information och på motsvarande sätt torde även övriga fenomen som Churchland åberopar kunna ges en fullständigt beteendemässig karaktärisering. Så tolkade utgör dessa termer inget hinder för Churchland.

Sammanfattningsvis verkar således ingen av de tre nämnda formerna av inkonsistensargumentet kunna utgöra något reellt hot mot eliminativismen. Låt oss därför lämna detta argument och i stället undersöka en annan mycket vanlig invändning som riktats mot Churchland, nämligen den att mentala tillstånd i någon mening skulle vara givna.

4. Är mentala tillstånd givna?

Som vi har sett är mentala tillstånd enligt eliminativismen inte något annat än teoretiska entiteter som postulerats av folkpsykologin. Detta rimmar uppenbarligen illa med vår intuition och det är därför inte överraskande att många av Churchlands kritiker kommit med invändningen att folkpsykologiska utsagor inte bara förklarar och förutsäger beteende, utan även används för att beskriva psykologiska fakta. Även här har Kent Gustavsson haft ett ord med i laget, så varför inte utgå ifrån hans formulering av argumentet:

För det första är mentala tillstånd inte blott det med vars hjälp man förklarar: mentala tillstånd är 'givna' i åtminstone lika hög grad som beteende. Psykologer och neurofysiologer som forskar kring varseblivning, säg perception av neckerkuben, vill veta varför kuben upplevs på i första hand två olika tredimensionella sätt och

varför det är svårt att se den som ett tvådimensionellt mönster. Det är ett psykologiskt faktum att kubens varseblivs på skilda sätt, ett faktum som deras forskning syftar till att förklara. Det är därför vilseledande att beskriva FP som en teori och mentala entiteter som "teoretiska" eller "postulerade" entiteter (s 46–47).

Här måste först påpekas att Gustavsson inte gärna (såvida han inte antar en behavioristisk ståndpunkt) kan hävda att andra mentala tillstånd än ens egna är givna; jag kan iaktta någon annans beteende, men knappast de mentala tillstånd som jag förmodar har gett upphov till detta. En rättvis tolkning får nog i stället tillskriva honom åsikten att det är ens egna tillstånd som är minst lika givna som beteenden och att detta är möjligt genom introspektion. Vad innebär då denna invändning mer specifikt? Ett förslag som ligger nära till hands är tesen att utsagor om ens egna mentala tillstånd innehar en epistemologisk särställning i det att det är omöjligt att missta sig på sina egna upplevelser. Folkpsykologin skulle då innehålla ett antal teoriberoende observationssatser, något som naturligtvis vore förödande för det eliminativistiska projektet. Churchland ägnar därför en hel del energi åt att bekämpa denna ståndpunkt, som han kallar för "ofelbarhets-tesen".

I "Matter and Consciousness" påpekar han först och främst att det faktum att vi inte kan tänka oss hur någon skulle kunna ta miste på sina egna upplevelser inte implicerar att det är omöjligt att göra sådana misstag. Det kan mycket väl finnas många sätt att missta sig på som vi inte har någon kunskap om. Faktum är att vår kännedom om den process vi kallar introspektion är mycket begränsad och det är fullt möjligt att kunskap genom denna process är lika förmedlad som kunskap genom yttre perception.

I själva verket kan dock Churchland redan nu ge exempel på sätt att missta sig på sina egna upplevelser och han redogör här för fyra orsaker till sådana misstag vilka är typiska för all perception. För det första nämner han s k förväntningseffekter. Det är ett välkänt fenomen att den som flera gånger tidigare blivit utsatt för en viss sorts händelse och därvid fällt ett visst omdöme har en tendens att vid exponering av en annan liknande händelse fälla samma omdöme, åtminstone inledningsvis. Dessa effekter gör sig bl a gällande vid blindtester, där de kan få försökspersonerna att avge förvånansvärt felaktiga utlåtanden

om t ex vilken smakupplevelse de erfar. För det andra åberopar Churchland det han kallar för "presentationseffekter". Genom att på konstgjord väg framkalla förnimmelser hos en försöksperson kan man visa att denne får svårare och svårare att identifiera en viss förnimmelse ju kortare tid denna presenteras för honom och vid tillräckligt kort varaktighet blir misstag ofrånkomliga. För det tredje nämner han s k minneseffekter, vilka kan uppstå hos personer som under en lång tidsperiod inte varit utsatta för upplevelser av ett visst slag och sedan på nytt blir exponerade för dem. Av sådana personer förväntar vi oss knappast att de felfritt skall kunna identifiera sina återvunna upplevelser (betänk t ex en person som genom en nervskada i ungdomen inte kunnat känna smärta på många år och som sedan efter en operation plötsligt kan uppleva denna känsla igen). För det fjärde pekar Churchland på de misstag som kan ske under drömsömn. Jag kan t ex i drömmen tro att jag har en sprängande huvudvärk för att i nästa stund vakna upp och konstatera att jag hade fel.

Det är intressant att notera att Churchland i åtminstone några av nyss nämnda exempel faktiskt tycks förutsätta existensen av de mentala tillstånd som han förbundit sig till att förneka. Här verkar Hunters variant av inkonsistensargumentet vara berättigad. En mer generell invändning skulle också kunna vara att Churchland är inkonsekvent redan i det att han argumenterar för att det är möjligt att ta miste på sina egna upplevelser, eftersom denna tes i sig tycks förutsätta att vi har mentala tillstånd. Den senare invändningen torde dock kunna undvikas om Churchlands argumentation i stället betraktas som hypotetisk. Lägg märke till att ofelbarhetstesen självt förutsätter existensen av mentala tillstånd. Eftersom denna förutsättning har ett starkt intuitivt stöd och argumentationen för eliminativismen utgår från antagandet att mentalistiska utsagor är felbara, skulle det vara otillfredsställande att avfärda tesen enbart genom att säga att den förutsätter vad som skall bevisas. Det verkar därför rimligt att anta att Churchlands argumentation här syftar till att visa att ofelbarhetstesen är falsk även under antagandet att det finns mentala tillstånd och tolkas han på detta sätt kan han inte beskyllas för att vara inkonsekvent på denna punkt.

Vid sidan av dessa exempel på orsaker till misstag åberopar Churchland också socialpsykologiska undersökningar som visar att de förklaringar människor ger för sitt eget beteende sällan har sitt ursprung i introspektion (han hänvisar härvid till Nisbett och Wilsons

artikel "Telling More Than We Can Know: Verbal Reports on Mental Processes" i *Psychological Review* 84:3). De flesta sådana förklaringar måste enligt dessa undersökningar i stället ses som spontant teoretiserande grundat på yttre evidens. Dessutom påpekar han att ofelbarhets-tesen normalt bara brukar hävdas om förnimmelser, eftersom vi är erkänt dåliga på att avgöra beskaffenheten av våra egna mest grundläggande önskningar, karaktärsdrag etc. Detta innebär i sig ett problem: Varför är det bara förnimmelser, och inte önskningar och känslor, som det är omöjligt att missta sig på? Slutligen lyfter Churchland fram nätverksteorin som ett argument för att folkpsykologiska utsagor inte är ofelbara. Här verkar han dock röra sig i cirkel, eftersom hans tillämpning av teorin på mentalistiska termer som vi tidigare sett förutsätter just detta.

Jag tar Churchlands argumentation som intäkt för att det är möjligt att missta sig när det gäller åtminstone några omdömen om ens egna inre tillstånd. Det verkar därför som om förespråkare av invändningar som Gustavssons för att bli trovärdiga måste anta Churchlands utmaning och motivera varför vissa mentalistiska utsagor är teoriberoende medan andra inte är det. Det minsta vi måste begära av dessa förespråkare är i alla fall att de bemöter Churchlands argumentation mot ofelbarhetstesen. Gustavsson gör ingetdera och hans argument förefaller därför tämligen tandlöst.

Det är emellertid möjligt att tolka Gustavsson på ett annat sätt. Det är tänkbart att han accepterar tesen att folkpsykologiska utsagor är teoriberoende och att hans invändning i stället går ut på att det inte finns större skäl att ifrågasätta existensen av mentala tillstånd än existensen av beteenden, då även satser om de senare är teoriberoende. Så tolkad är invändningen ganska intetsägande, eftersom Churchland faktiskt har pekat på sådana skäl. Som bekant ingår enligt Churchland de mentalistiska termerna, till skillnad från termer om beteenden, i ett inadekvat teoretiskt nätverk och av hans meningsteori följer då att dessa termer i sig själva är inadekvata. Utan stöd av något argument mot nätverksteorin är det därför svårt att se vad Gustavssons invändning har att tillföra diskussionen.

Gustavsson ger dock ett argument mot Churchlands meningsteori:

Tanken är att den mentala vokabulären kan förstås uteslutande i kausala termer. ... Men psykologiska termer har även en "kvalita-

tiv” innebörd. När vi säger att hunden hör en gäll ton, så menar vi inte bara att den befinner sig i ett tillstånd med de-och-de kausala egenskaperna (ett tillstånd som ger upphov till ett visst beteende, som orsakar andra mentala tillstånd t ex fruktan); vi tillskriver den dessutom ett tillstånd med en viss kvalitativ beskaffenhet (s 46–47).

Problemet med detta argument är att det inte erbjuder något alternativ till nätverksteorin och därför inte utsäger mer än att teorin tillämpad på mentalistiska termer tycks uppvisa vissa brister. Detta är långt ifrån tillfredsställande eftersom Churchlands argumentation för nätverksteorin som vi har sett går ut på att dess brister trots allt är mindre än de brister i form av absurda implikationer som konkurrerande meningsteorier genererar.

Invändningen att mentala tillstånd är givna verkar således, åtminstone i den form som presenterats här, hur den än tolkas inte kunna utgöra något reellt hot mot eliminativismen. Trots det tror jag ändå att den sätter fingret på två avgörande punkter i Churchlands argumentation, nämligen antagandet att mentalistiska utsagor är teoriberoende och antagandet att nätverksteorin är den korrekta redogörelsen för meningen hos de mentalistiska termerna. För att kunna bemöta Churchland på ett tillfredsställande sätt krävs dock mer än att bara utfärda lättvindiga förkastelsesdomar över dessa antaganden. Vad som krävs är välgrundade motiveringar, som ytterst måste gå tillbaka på generella meningsteoretiska överväganden och en bred diskussion om distinktionen mellan teori och observation.

Litteratur

- CHURCHLAND, PAUL, *Matter and Consciousness*, Bradford Books 1984
CHURCHLAND, PAUL, "Folk Psychology (2)", *A Companion to the Philosophy of Mind*, utgiven av Samuel Guttenplan, Blackwell Publishers 1994
CHURCHLAND, PAUL, "Eliminative Materialism and the Propositional Attitudes", *Modern Philosophy of Mind*, utgiven av William Lyons, Everyman 1995
GUSTAVSSON, KENT, "Finns medvetandet?", *Filosofisk tidskrift* nr 1, 1997
HUNTER, GEOFFREY, "The Churchlands' Eliminative Materialism: or The Result of Impatience", *Philosophical Investigations* 18:1, 1995